

XVIII
a m ž i a u s
studijos

4

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Visuomenė. Kasdienybės istorija

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII

a m ž i a u s
studijos

4

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Visuomenė. Kasdienybės istorija

Sudarytoja

RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2018

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Prahos Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Dr. Andrejus MACUKAS | канд. гіст. н. Андрэй МАЦУК

Baltarusijos mokslų akademijos Istorijos institutas |

Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovičų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, 01108 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-18-7)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės

Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2018

© Straipsnių autoriai, 2018

© Lietuvos istorijos institutas, 2018

ISBN 978-609-8183-45-0

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 12

KASDIENYBĖS ISTORIJS

VIENUOLIŲ GYVENIMAS

Andrea Mariani

- Świat rzeczy jezuitów w nieświeżu i w słucku. Między wymogami życia zakonnego a tożsamością szlachecką ... 20
Daiktiskasis Nesvyžiaus ir Slucko jėzuitų pasaulis. Tarp dvasininko luomo reikalavimų ir bajoriškosios tapatybės. *Santrauka* ... 57

Martynas Jakulis

- Nobiles pauperes*: Vilniaus misionierių špitolės globotiniai XVIII a. ... 58
Nobiles pauperes: The Clientele of the Congregation of Mission Hospital in Eighteenth-Century Vilnius. *Summary* ... 72

Asta Vaškeliėnė

- Etiketas ir buitinis reformuotoje XVIII a. antrosios pusės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pijorių edukacijoje: lyginamasis tyrimas ... 73
Etiquette and Household Routine in the Education of Piarists in the Second Half of the 18th Century in the Grand Duchy of Lithuania: Comparative Study. *Summary* ... 96

BAJORIŠKOJI ERDVĖ

Adam Stankevič

- Merkinės seniūno Mato Ogińskiego kasdienybė: ūkinių ir teisminių reikalų verpetuose ... 98
Daily Routine of Elder of Merkinė Mateusz Ogiński: in the Vortexes of Economic and Legal Matters. *Summary* ... 115

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė

- Veiklios moters kasdienybė: epizodas iš Izabelės Liudvikos Borch-Pliaterienės (1752–1813) gyvenimo ... 116
Daily Life of an Active Woman: Episode from the Life of Izabela Ludwika Borch Platerowa (1752–1813). *Summary* ... 143

Daiva Milinkevičiūtė

Tarp dviejų kolonų: XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios Vilniaus masonų kasdienybė simbolikoje ... 144

Between Two Pillars: Daily Life in the Symbolism of the Late Eighteenth Century Masons of Vilnius. *Summary* ... 163

Marius Daraškevičius

„Magiškasis kambarys“: gyvybinga ir prisitaikanti vaistinėls tradicija

Lietuvos bajorų namuose ... 164

‘The Magical Room’: Lively and Adaptive Tradition of a Still Room in Manor Houses of the Lithuanian Nobles. *Summary* ... 195

KARIO KASDIENYBĖ

Valdas Rakutis

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės kasdieninio gyvenimo standartai 1764–1788 m. ... 198

Standards of Ordinary Life in the Armed Forces of the Grand Duchy of Lithuania in 1764–1788. *Summary* ... 217

Eduardas Brusokas

1794 m. sukilėlių viešieji renginiai Vilniuje ... 218

Public Events Held by the Rebels of 1794. *Summary* ... 228

Lina Balaišytė

Rusų karininkija kasdieniniame ir šventiniame XVIII a. Vilniaus gyvenime: taikaus sugyvenimo regimybė ... 229

Russian Officers in Everyday and Festive Life in Eighteenth Century in Vilnius: the Semblance of Peaceful Coexistence. *Summary* ... 242

SOCIALINIAI RYŠIAI

Gintautas Sliesoriūnas

Lietuvos respublikonų suvažiavimai Vilniuje 1701 m.: bandymai įtvirtinti antisapieginio judėjimo iškovotą valdžią ... 246

1701 Lithuanian Republican Conventions in Vilnius: Attempts to Consolidate Power Won by the Anti-Sapegian Movement. *Summary* ... 268

Anna Lepalczyk

Situacija społeczna kowieńskich ewangelików augsburskich w świetle tumultu z 1765 roku ... 269

Kauno evangelikų liuteronų visuomeninė padėtis 1765 m. sąmyšio šviesoje. *Santrauka* ... 283

Piotr Pilarczyk

Modernizacja wymiaru sprawiedliwości. Reformy Sądu Komisji Skarbu Wielkiego Księstwa Litewskiego (1765–1791) ... 284
Nuosprendžių modernizacija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos teismo reformos 1765–1791 m. *Santrauka* ... 298

Domininkas Burba

Tiltai ir keltai kaip XVIII amžiaus Vilniaus pavieto bajorų teisinių ginčų objektai ir nusikaltimų erdvės ... 299
Bridges and Ferries as Objects of Dispute and Crime Locations among Eighteenth Century Nobles of Vilnius District. *Summary* ... 317

Александр Довнар / Aleksandras Dounaras

Реформа управления города Высокое (Брестское воеводство) 1794 года ... 319
Lietuvos Aukštojo Bresto vaivadijoje valdymo reforma 1794 m. *Santrauka* ... 364

ANOTACIJOS

Domininkas Burba. *Smurtiniai bajorų nusikaltimai ir bausmės XVIII amžiaus Vilniaus paviete*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016. – 384 p. ISBN 978-609-471-085-8 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 366

Wojciech Szafranski. *Józef Weysenhoff – polityk, prawnik, legislator czasów Oświecenia*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2017. – 573 p. ISBN 978-83-232-3203-2 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 368

Dariusz Rolnik. *Województwo mińskie i Jeleńscy w życiu publicznym Rzeczypospolitej w latach 1764–1795 w świetle ich korespondencji*, Katowice: Wydawnictwo uniwersytetu Śląskiego, 2018. – 238 p. ISBN 978-83-226-3124-9 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 371

Ilustracijų sąrašas ... 372

Asmenvardžių rodyklė ... 375

Vietovardžių rodyklė ... 387

1794 M. SUKILĖLIŲ VIEŠIEJI RENGINIAI VILNIUJE

EDUARDAS BRUSOKAS

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

Anotacija. Straipsnyje apžvelgiami 1794 m. sukilimo metu vykę viešieji renginiai Vilniuje. Daugiausiai naudojantis sukilėlių oficiozu – laikraščiu *Gazeta Narodowa Wileńska*, atrinkti svarbiausi viešieji renginiai, organizuoti sukilimo valdžios ar, jai sutikus, rengti kitų institucijų. Remiantis šaltiniais, nustatytos pagrindinės renginių organizavimo intencijos, iniciatoriai, dalyviai ir renginių organizavimo vietos. Aprašyta viešųjų renginių eiga, jų vykdymo aplinka.

Reikšminiai žodžiai: 1794 m. sukilimas, Tado Kosciuškos sukilimas, viešieji renginiai, Šv. Jonų bažnyčia, Rotušės aikštė, Pohulianka.

Viešasis renginys, koks jis būtų – religinis ar pasaulietinis, pramoginis, pažintinis, šviečiamasis, auklėjamasis, telkia individus į bendruomenę, stiprina žmonių tarpusavio ryšius, formuoja ir skiepija bendras vertybes. Viešieji renginiai leidžia kiekvienam jame dalyvaujančiam asmeniui pasijusti didelio bendro veiksmo ar reikalo dalimi. Naujųjų laikų epochoje išryškėjusios pasaulietinių viešųjų renginių funkcijos – ugdyti visuomenės istorinę savimonę, skatinti tautos patriotizmą ir pilietiškumą – jau yra sulaukusios tyrinėtojų dėmesio¹. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje Stanislovo Augusto Poniatovskio valdymo laikotarpiu rengtas šventes analizavo Zigmantas Kiaupa ir Lina Balaišytė². Tačiau 1794 m. Lietuvos sukilėlių viešieji renginiai iki šiol nebuvo išsamiau aptarti, išskyrus istoriografijoje plačiai aprašytą viešą Simono Martyno Kosakovskio egzekuciją Vilniuje 1794 m. balandžio 25 d.³

1 Plg. Mona Ozouf, *La fête révolutionnaire 1789–1799*, Paris: Gallimard, 1976.

2 Zigmantas Kiaupa, Švenčianti Stanislovo Augusto valdymo laikų Lietuva, in: *Viešosios ir privačiosios erdvės XVIII amžiaus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, sudarytoja Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2008, p. 149–160; Lina Balaišytė, Visuomenės permainingi ženklai XVIII a. antrosios pusės išskilmėse, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 3; *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Išūkiai. Laimėjimai. Netektys*, sudarytoja Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2016, p. 108–126; Eadem, „Laimingos revoliucijos“ šventės: apie Gegužės 3-iosios konstitucijos metines Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, in: *Menotyra*, 2017, t. 24, Nr. 4, p. 260–273.

3 Vydas Dolinskas, *Simonas Martynas Kosakovskis. Politinė ir karinė veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1763–1794*, Vilnius: Vaga, 2003, p. 740–745; Bartłomiej Szyndler, *Powstanie kościuszkowskie 1794*, Warszawa: wydawnictwo Ancher, 2001, p.132–133; Zdzisław Sulek, *Sprzysiężenie Jakuba Jasińskiego*, Warszawa: Wydawnictwo Ministerium Obrony Narodowej, 1982,

Per tris su puse mėnesio, kol sukilėliai kontroliavo Lietuvos sostinę, buvo organizuotas ne vienas viešasis renginys. Daugelį šių renginių aprašė Lietuvos sukilėlių oficiozas – laikraštis *Gazeta Narodowa Wileńska*. Šiame straipsnyje, remdamiesi istoriografija ir Vilniaus sukilėlių spaudoje skelbta informacija, apžvelgsime, kokie viešieji renginiai ir kaip dažnai buvo rengiami, kur jie vyko ir kas juose dalyvavo.

1794 m. sukilimas Vilniuje prasidėjo naktį iš balandžio 23 į 24 dieną. Jo pradžia buvo labai sėkminga. Netikėtai užklupta Rusijos kariuomenės Vilniaus įgula mažai besipriešino. Dauguma karių ir jų vadovybė buvo paimiti į nelaisvę. Tik nedidelei daliai Rusijos įgulos pavyko ištrūkti iš miesto. Nors iš Vilniaus ištrūkę įgulos likučiai buvo potencialiai pavojingi (jiems pavyko išsivežti didžiąją artilerijos dalį, kuri galėjo būti panaudota apšaudant miestą), o sukilėliai organizavo belaisvių apsaugą ir ieškojo besislapstančių Rusijos kareivių, vadovybė skubėjo paskelbti sukilimo aktą. Tai buvo pirmasis viešasis sukilėlių renginys Vilniuje. Taigi, dar Lietuvos sostinei esant potencialiam pavojuje, 1794 m. balandžio 24 d., pirmąją sukilimo dieną, apie pietus, Vilniuje, Turgaus (dabartinėje Rotušės) aikštėje, susirinko minios žmonių išklausti Lietuvių tautos sukilimo akto. Kaip buvo skelbiama laikraštyje *Gazeta Narodowa Wileńska*, „tai buvo įvairių luomų gausus susirinkimas, kokio iki šiol nebūta“⁴. Įvykių liudininkas, laikraščio korespondentas pažymėjo, kad aikštėje išsirikiavo „jau ne svetimi, o savi pėstininkų ir kavalerijos pulkai“⁵. Renginys prasidėjo, kai aikštėje pasirodė sukilimo Vilniuje organizatorius pulkininkas Jokūbas Jasinskis (*Jakub Jasiński*) ir Lietuvos Aukščiausiosios Tautinės Tarybos (toliau – Lietuvos Taryba) nariai. Kartu į aikštę buvo įnešti ir pirmieji sukilėlių kariniai trofėjai: Rusijos dalinių vėliavos ir patrankos. Susirinkimą patriotine kalba pradėjo sukilimo organizatorius ir neseniai paskirtas Vilniaus komendantas J. Jasinskis. Po jo sukilimo aktą perskaitė Jurgis Bialopiatrovičius (*Jerzy Białopiotrowicz*), kuris net atsistojo ant stalo, kad jį ne tik visi girdėtų, bet ir matytų. Perskaičius Lietuvių tautos sukilimo aktą, buvo pakviesti visi Lietuvos Tarybos nariai, kurie, kartodami sukilimo akte surašytą priesaiką, iškilmingai prisiekė. Aktą pasirašė ne tik Lietuvos Tarybos nariai, bet ir daugiau kaip 2000 miestiečių⁶. Netrukus visi patraukė į Vilniaus Šv. Jonų, dar vadinamą Akademinį, bažnyčią⁷. Kadangi Vilniaus katedra⁸ tuo metu buvo perstatoma⁹, Šv. Jonų bažnyčia buvo pagrindinė Vilniaus katalikų šventovė. Į šv. Mišias susirinko

p. 223–224; Henryk Mościcki, *General Jasiński i powstanie kościuszkowskie*, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1917, p. 143–145.

4 „[...] niepraktykowane aż dotąd tak liczne Obywatelów różnego stanu zgromadzenie, które nowa i zadziwiająca rzecz postać złączyła“, *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 04, Nr. 1.

5 *Ibid.*

6 Zdzisław Sulek, *op. cit.*, p. 215.

7 Visas bažnyčios pavadinimas – Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono apaštalo ir evangelisto bažnyčia.

8 Vilniaus Šv. vyskupo Stanislovo ir šv. Vladislovo arkikatedra bazilika.

9 Katedra pradėta perstatinėti 1783 m., o baigta tik 1801 m.

visa Vilniaus katedros kapitula, vyskupai ir prelatai, Vilniaus akademijos senatoriai, apsirengę ceremonijoms skirtais drabužiais, ir begalė kitų žmonių, kurie vos tilpo į bažnyčią ir šventorių. Šv. Mišių metu buvo dėkojama Aukščiausiajai Apvaizdai už momentą, kuris „neturi pavyzdžio visoje tautos istorijoje“¹⁰. Taip pat buvo sugiedotas himnas *Te Deum Laudamus*, kurį vedė titulinis vyskupas, buvęs Vilniaus vyskupijos augziliaras Petras Točyloviskis (*Piotr Toczyłowski*)¹¹.

Antrasis viešas sukilėlių renginys, jei jį taip galima pavadinti, įvyko jau kitą dieną, kai buvo paskelbtas Tautos sukilimo aktas. Tai buvo viešasis mirties nuosprendžio įvykdymas Simonui Martynui Kosakovskuii (*Szymon Marcin Kossakowski*)¹². Remiantis Zdzisławu Suleku, galima teigti, kad tai buvo nekenčiamiausias sukilėlių asmuo Lietuvoje¹³. S. M. Kosakovskis buvo ne tik targovicininkų Lietuvoje vadas, piktnaudžiaujantis ir taip neteisėta valdžia, bet ir apsišaukėlis etmonas, demonstratyviai ir provokuojančiai dėvintis Rusijos kariuomenės generolo uniformą¹⁴. Mirties bausmė buvo vykdoma toje pačioje Turgaus aikštėje. Bausmės vykdymas turėjo tam tikrą scenarijų. Žiūrovai pradėjo būriuotis jau ryte, nors veiksmas prasidėjo tik apie 2 val. po pietų. Pirmiausia aikštę užtvindžiusi minia, kurioje buvo ir valdžių atstovai (lenk. *magistratury wszystkie*), išgirdo būgnų garsus, sklidusius iš Pilies gatvės, kadangi S. M. Kosakovskis buvo vedamas iš Arsenalo. Susirinkusieji netrukus išvydo žygiuojančius 7-ojo pėstininkų pulko karius, paskui kuriuos mėlynoje karietoje, traukiamoje poros baltų arklių, buvo vežamas S. M. Kosakovskis. Karieta buvo apsupta pirmosios (kitaip vadinamos Kauno, arba husarų) kavalerijos brigados raitelių, kurie buvo demonstratyviai nukreipę pistoletus į savo buvusį vyriausiąjį vadą. S. M. Kosakovskis vilkėjo ne etmono ar Rusijos kariuomenės generolo uniformą, o buvo su naktiniais drabužiais ir chalatu – taip, kaip buvo suimtas. Eisenai pasiekus aikštę, ji sustojo netoli pagrindinės sargybinės, vadinamojo „hauptvacho“ (*hauptwach*), kur buvo pastatytos kartuvės. Į priekį išėjo J. Jasinskis, Naugarduko vaivada Juozapas Niesiolovskis (*Józef Niesiolowski*) ir Vilniaus prezidentas Antanas Tyzenhauzas (*Antoni Tyzenhauz*). J. Jasinskis visiems paskelbė, ko susirinkta, ir pareikalavo mirtinos tylos. Kariai aplink bausmės vietą suformavo keturkampį. Siekiant parodyti, kad bausmė vykdoma teisėtai, naujai sukurto Kriminalinio teismo visuomeninis kaltintojas, buvęs advokatas Kasparas Elsneris (*Kasper Elsner*), sėdėdamas ant žirgo, perskaitė kaltinimus S. M. Kosakovskuii ir nuosprendį – konfiskuoti jo turtą bei nubausti mirties bausme – pakarti.

Perskaičius mirties nuosprendį, į karietą buvo pakviestas nuodėmklausys. Netrukus nuteistasis palydėtas prie kartuvių. Prieš įvykdant bausmę, jis dar

10 „[...] za przyspieszony moment bez przykladu w dawniejszych dziejach narodowych“, *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 04, Nr. 1.

11 *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 04, Nr. 1.

12 Vydas Dolinskas, *op. cit.*, p. 740–745.

13 Zdzisław Sulek, *op. cit.*, p. 17.

14 *Ibid.*

bandė kažką pasakyti, tačiau būgnų dundesys užgožė S. M. Kosakovskio žodžius, o bausmė greitai buvo įvykdyta. Šaltiniai leidžia teigti, kad egzekucija buvo priimta su džiugesiu, nes, vos suskambus netoliese esančios Šv. Kazimiero bažnyčios varpams, pranešantiems apie bausmės įvykdymą, Rotušės aikštėje ir artimiausiose gatvėse nuvilnijo šūksniai: „Vivat“ ir „Tegyvuoja Respublika.“ Kūnas kartuvėse kabojo dar keletą valandų ir tik po to budelio tarnų buvo nuimtas, išvežtas už miesto ir palaidotas be karsto kapinėse prie Šv. Stepono bažnyčios¹⁵.

Sukilimo metu Vilniuje mirties bausmė buvo vykdyta dar trims asmenims. Gegužės 13 d. pakarti du žydai, apkaltinti šnipinėjimu. Bausmės vykdymas taip pat neapsiėjo be politikos ir pamokymų. Prieš bausmę, vykdytą aikštėje priešais sinagogą, gausiai susirinkusiems žydams kalbą pasakė kahalo sindikas. Kaip skelbė spauda, savo kalboje sindikas maldavo teisingo nuosprendžio, tačiau pasmerkė tuos „savo tautiečius, kurie begėdiškai leidžiasi paperkami išduoti tokią šalį, kuri nuo seno juos maitina“, taip pat jis paragino savo tautiečius „gėdytis panašių bjaurių nusikaltimų ir būti dėkingus už tas malones ir naudą, kuriomis naudojasi globojami geradarės krašto valdžios“¹⁶.

Gegužės 14 d. Turgaus aikštėje viešai buvo pakartas kitas targovcininkas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos Vilniaus vaivadijos maršalas Ignotas Švykovskis (*Ignacy Szwykowski, Sweykowski*). Tačiau tokios pompastikos, kaip pakariant S. M. Kosakovskį, jau nebebuvo ar bent jau spauda to neminėjo. Vilniaus laikraštyje buvo tik pranešta, kad paskelbus nuosprendį I. Švykovskis pralemenęs, esą jam Kosakovskiai [Simonas Martynas ir Juozapas Kazimieras¹⁷] buvo sakę, kad kur jie yra, ten ir jis būsias. Taip iš tikrųjų ir įvyko – sarkastiškai konstatavo *Gazeta Narodowa Wileńska*¹⁸.

Keista, kad sukilimo metu gana kukliai buvo paminėtos trečiosios Gegužės 3 dienos konstitucijos metinės, kurios taip triukšmingai buvo švęstos prieš kelerius metus¹⁹. Tiesa, reikia atkreipti dėmesį, kad anksčiau (1791 ir 1792 m.) Konstitucijos dienos minėjimas buvo švenčiamas kartu su karaliaus Stanislovo Augusto vardadieniu gegužės 8 d.²⁰ 1794 m. spaudoje tik šmėstelėjo pranešimas,

15 *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 07, Nr. 2; Henryk Mościcki, *op. cit.*, p. 143–145; Zdzisław Sulek, *op. cit.*, p. 223–224; Vydas Dolinskas, *op. cit.*, p. 745; Bartłomiej Szyndler, *op. cit.*, p. 132–133.

16 „Potępiął ze swoich rodaków tych wszystkich, którzy się zakupić dają na zdradę tak łaskawego Kraju, co ich od tyłu lat żywi i zachęcał mnóstwo swej wiary ludzi, na plac egzekucji zgromadzonych, ażeby się podobną zbrodnią nie hańbili, a raczej byli wdzięczni za te korzyści, których używają pod opieką dobroczynnego Rządu Krajowego“, *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 14, Nr. 4, Dodatek.

17 Juozapas Kazimieras Kosakovskis (*Józef Kazimierz Kossakowski*), Livonijos vyskupas, kaip ir jo brolis S. M. Kosakovskis, buvo sukilėlių nuteistas ir pakartas 1794 m. gegužės 9 d. Varšuvoje.

18 *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 18, Nr. 5, Dodatek.

19 Lina Balaišytė, „Laimingos revoliucijos“ šventės: apie Gegužės 3-iosios konstitucijos metines Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, in: *Menotyra*, 2017, t. 24, Nr. 4, p. 260–273.

20 Liudas Glemža, Kauno rotušės iliuminacijos. Prieiga per internetą: <http://kaunosenamiestis.auc.lt/lt/paiska/objektas/1714/kauno-rotuses-iluminacijos> [žiūrėta 2016 01 03].

kad gegužės 3 d., šeštadienį, Šv. Jonų bažnyčioje, dalyvaujant Lietuvos Tarybos, jos deputacijų nariams, daugeliui dvasininkų, kunigų ir vienuolių, akademijos atstovams, kariškiams ir kitiems piliečiams, *Te Deum Laudamus* giedojo Livonijos vyskupijos koadjutorius Jonas Nepomukas Kosakovskis (*Jan Nepomucen Kossakowski*)²¹.

Tai, kad Konstitucijos metinės paminėtos gana kukliai, gali būti sietina su tuo, jog sukilėliai tiesiogiai neteigė, kad bus grįžtama prie Gegužės 3 d. konstitucijos. Ši Konstitucija nebuvo tinkama nei esamoje padėtyje, nei ateityje. Pavyzdžiui, Konstitucijos nuostatos dėl karaliaus padėties valstybėje neatitiko realios situacijos. Pagal Konstituciją valstybės vadovas buvo karalius, tačiau Stanislovo Augusto Poniatovskio prisijungimas prie Targovicos konfederacijos jį sukompromitavo, todėl sukilėliai juo nepasitikėjo ir buvo izoliavę. Ateityje Konstitucija irgi kažin ar būtų išlikusi, nes sukilėlių planuose buvo numatyta po sukilimo sušaukti Seimą, kuris turėjo spręsti ne tik Gegužės 3 d. konstitucijos klausimą, bet apskritai priimti naują visos valstybės valdymo santvarką²².

Sukilimo valdžia labai stengėsi paryškinti luomų vienybę, sukilimo visuotinumą, pademonstruoti sukilėlių karinę galią ir jų pasiryžimą ginklu ginti Tėvynę. Todėl sukilėliai surengė kelias viešas karių apžiūras, paradus, palydas. Pirmasis toks atvejis buvo Vilniaus tautinės gvardijos iškilminga rikiuotė, surengta gegužės 11 d., sekmadienį. Rikiuotėje, kurioje, kaip buvo rašoma spaudoje, dalyvavo net 3000 gvardiečių, o stebėjo 6000 miesto ir apylinkių gyventojų, vyko reguliarios kariuomenės stovyklavietės aikštėje²³, tikriausiai kažkur priemiestyje. Gvardiečiai buvo apsiginklavę skirtingais ginklais: šautuvais, pistoletais, pikėmis, berdyšiais, tačiau beveik visi dėvėjo nustatytos formos uniformas. Kaip rašė korespondentas: „Vaizdas buvo jaudinantis: tėvai ir jaunimas su tauriu entuziazmu, pasiruošę visuotinai gynybai ir atkeršyti priešui [...]“²⁴ Vilniaus gvardijai išsirikiauvus, kalbas pasakė Lietuvos Tarybos nariai Mykolas Kleopas Oginskis (*Michał Kleofas Ogiński*) ir Tomas Vavžeckis (*Tomasz Wawrzecki*). Pirmasis savo kalboje apžvelgė buvusią tėvynės priespaudą ir pabrėžė, kad būtų neatleistina, jei tauta nepasinaudotų galimybe nusimesti svetimųjų pančius, ragino visus vienyti, drąsino. Korespondentas pažymėjo: „[...] „visų atodūsiai ir šventa ugnimi veriantys žvilgsniai leido suprasti, jog kalbėtojo žodžiai buvo ginkluotos liaudies širdžių ir protų žodžiai. Po paskutiniųjų kalbėtojo žodžių: „Imkimės broliai visi už rankų išnaikinti priešus ir Tėvynės išdavikus, kad laisvoje žemėje laisvi gyventume ir mirtume“, visi vienu

21 *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 04, Nr. 1; Henryk Mościcki, *General Jasiński i powstanie kościuszkowskie*, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1917, p. 379.

22 Apie tai buvo pranešta sukilimo akte, paskelbtame Krokuvėje 1794 m. kovo 24 d.

23 „[...] na placu obozu pułków wojska tu konsystującego“, *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 14, Nr. 4.

24 „Obraz był poruszający, widzieć Ojców i młodzież razem w zapale cnotliwym i gotowych na obronę całości powszechniej i wzięcia zemsty“, *Gazeta Narodowa Wileńska*, Nr. 4, 1794 05 14.

balsu keletą kartų sušuko: „Tegyvuoja Tėvynė ir žūva išdavikai.“²⁵ Panašiai kaip pirmasis prelegentas kalbėjo ir T. Vavžeckis. Jo kalba taip pat baigėsi liaudies pritariančiais šūksniais. Į greta išsirikiavusius kariuomenės pėstininkų pulkus ir kavalerijos brigados raitelius kreipėsi J. Jasinskis. Jis pagyrė eilinius ir karininkus, pasižymėjusius paskutiniuosiuose mūšiuose, ir visus drašino. Po rikiuotės Vilniaus gvardiečiai, vedini gvardijos vado Lauryno Gucevičiaus (*Wawrzyniec Gucewicz*), iškilminga rikiuote grįžo į miestą ir atžygiavo prie Lietuvos Tarybos namo²⁶. Čia jie išklausė dar vieno Lietuvos Tarybos nario kalbą, o po to tvarkingai išsiskirstė po namus²⁷.

Kitas iškilmingas paradas ir rikiuotė įvyko birželio 25 d. Šį kartą visuomenei buvo pristatytas karinis dalinys iš Vilniaus vaivadijoje gyvenančių asmenų. Labai tikėtina, kad tai buvo iš bajorų sudarytas dalinys, nes minimi tik raiteliai. Kitaip nei Vilniaus gvardiečiai, jie, vadovaujami Tado Korsako (*Tadeusz Korsak*), buvusio Ketverių metų seimo nario, o sukilimo metu tapusio Vilniaus vaivadijos generolu majoru, pirmiausiai prajojo miesto gatvėmis, o vėliau išsirikiavo iškilminga rikiuote netoli Pohuliankos, laukuose vadinamos Juozapato slėniu (tikėtina, kad ten ir buvo pagrindinė kariuomenės stovyklavietė). Prie aikštės buvo pastatyta palapinė, kurioje šia proga buvo laikomos šv. Mišios. Taip pat buvo šventinamos vaivadijos ir dalinio vėliavos, „kaip visuomet krikščioniškos ir pilietinės dvasios persmelktą kalbą į naujų karių širdis“ pasakė kunigas Mykolas Karpavičius (*Michał Karpowicz*)²⁸. Beje, spaudoje jis įvardytas piliečiu kunigu, kaip ir vėliavas šventinės „pilietis kunigas Polubinskas [Jurgis] (*Potubiński [Jerzy]*), Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sekretorius ir Vilniaus vyskupijos administratorius“²⁹.

Sukilėliams buvo labai svarbus dalykas užsitikrinti Bažnyčios paramą ir sugebėti pademonstruoti, kad Bažnyčia pritaria sukilimui. Tačiau šiame reikale iškilo tam tikrų keblumų, nes Vilniaus vyskupijoje susidarė sudėtinga padėtis. Jau minėta, kad pirmą sukilimo dieną iškilmingas šv. Mišias laikė titulinis vyskupas P. Točylovskis, o ne tikrasis Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis (*Ignacy Jakub Massalski*). To priežastis buvo labai paprasta – Vilniaus vyskupas I. J. Masalskis tuo metu buvo sukilėlių suimtas Varšuvoje, o vėliau minios pakartas. Todėl

25 „Wzdychania i wzrok każdego przenikniony ogniem dawały znać, że głos mówcy był głosem serc i umysłów uzbrojonego ludu, który na hasło ostatnich słów Mówcy – Bierzmy się Bracia za ręce wszyscy wytepić nieprzyjaciół i zdrajców Ojczyzny, abyśmy wolni na wolnej Ziemi żyli i umierali, ozwał się jednym głosem pokilkakrotnie: Niech żyję Ojczyzna, niech giną zdrajcy“, *Ibid*.

26 Tikėtina, Masalskių rūmų.

27 *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 14, Nr. 4.

28 Piliečio pamokslinė kalba, sakyta birželio 25 [d.] lygumose prie Vilniaus, vadinamose Juozapato slėniu, 1794 [m.] šventinant ginklus ir vėliavą, kai Vilniaus vaivadijos šauktinė liaudies kariuomenė jauėjo į karą. Prieiga per internetą: http://www.epaveldas.lt/recordText/LNB/CiB0002964269/M.P.Karpavicius_Rinkiniai_pamokslai.pdf?exId=315262&seqNr=5 [žiūrėta 2015 04 15].

29 „Obywatel X [ksiądz] Polubinski“, „obywatel X Michał Karpowicz“, *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 06 25, Nr. 16, Dodatek.

Vilniaus vyskupija laikinai buvo administruojama kurijos, kuri netrukus išsakė savo oficialų požiūrį į sukilimą.

Gegužės 1 d. Vilniaus vyskupijos kurija, pasiremddama „mūsų įstaigos rimtumu ir mums suteiktomis galiomis“, išleido aplinkraščių, kuriame ragino visus vyskupijos dvasininkus skatinti gyventojus prisidėti prie sukilimo ir įpareigojo šv. Mišias pradėti specialia malda, giedoti tam tikras progines psalmes ir įprastas suplikacijas, kurių pabaigoje po tris kart Viešpaties paprašyti, „kad visus piliečius vienybės dvasia Tėvynės gynybai sujungti teiktųsi“³⁰. Taip pat kunigai įpareigoti po sekmadienio ir šventinių Mišių apie tai kalbėtis su liaudimi. Be to, miestuose, kuriuose buvo keletas bažnyčių, klebonai, tarpusavyje susitarę, pačiliui privalejo laikyti keturiasdešimties valandų pamaldas, pradėdami nuo sekmadienio³¹. Įdomu tai, kad visos dienos apeigose svarbiausia buvo ne tik maldos, bet ir galimybė bet kuriuo patogiu metu įsijungti į pamaldas ir gauti informaciją apie Lietuvos Tarybos universalus, ką savo aplinkraštyje akcentavo kurija: „[...] kad tie, kurie tą dieną dirba, būdami pamaldose, galėtų būti supažindinti su universalais Lietuvos Tarybos, į kurią visuomenės yra pakviesti nesavanaudiško tėvynės gelbėjimo vedini vyrai.“³² Šis aplinkraštis nedviprasmiškai parodo, kad Vilniaus vyskupijos kurija palaikė sukilimą. Dar labiau šį teiginį patvirtina Vilniaus vyskupijos oficiolo Dovydo Pilchovskio (*Dawid Pilchowski*) gegužės 13 d. kreipimasis į Lietuvos Tarybą su pasiūlymu surengti iškilmingas laidotuves visiems žuvusiems sukilėliams. Taip pat jis pasiūlė rūpintis žuvusiųjų vaikais, rinkti jiems aukas, o į sukilėlių dalinius skirti kapelionus. Abiem pasiūlymais Lietuvos Taryba visiškai pritarė³³.

D. Pilchovskio pasiūlytos iškilmingos sukilėlių, žuvusių Vilniuje ir kitose sukilėlių kautynėse, laidotuvės vyko gegužės 19–20 d. Šv. Jonų bažnyčioje. Gegužės 19 d. vakare apie renginio pradžią pranešė bažnyčios varpai, tylėję beveik nuo sukilimo pradžios, nes jais buvo galima skambinti tik mieste skelbiant pavojų. Bažnyčios viduryje pagal architekto Martyno Knakfuso (*Marcin Knakfus*) projektą buvo pastatytas postamentas, aptrauktas juodu audeklu ir gausiai apšviestas. Aplink postamentą buvo skoningai išdėstyti trofėjai – vėliavos, ginklai, patrankos, jų sviediniai. Ant postamento buvo užkelta urna, perjuosta juoda juosta su

30 Ks. Dawid Pilchowski, List pasterski o aktywność duchowieństwa w sprawach powstania. Wilno, 1 maja 1794 r., in: *Kościół katolicki a powstanie Kościuszkowskie. Wybór źródeł*, [oprac. Andrzej Woltanowski], Warszawa, 1995, p. 91–92.

31 Vadinamosios Keturiasdešimtės pamaldos, kai pamaldos vyksta tris dienas. Pirmąsias dvi dienas po 13 val., o paskutinę – 14 val.

32 „[...] aby ci, którzy są pracą zatrudnieni, w tym dniu przytomni Nabożeństwem być i z Uniwersałów od Rady Najwyższej Rządowej, do której wezwanym od powszechności Mężom nie interesowna gorliwość ratowania Ojczyzny przewodnicy, potrzebne uświadomienia mieć mogli“, Ks. Dawid Pilchowski, List pasterski o aktywność duchowieństwa w sprawach powstania, p. 91–92.

33 Ks. Dawid Pilchowski, Memoriał do Rady Najwyższej Litewskiej. Odpowiedź Rady. Wilno. 13 i 14 maja 1794 r., in: *Kościół katolicki a powstanie Kościuszkowskie*, p. 96.

lotynišku užrašu iš Senojo Testamento Makabėjų knygos: „Melius est nos tñori in bello, quam videre mala gentis nostra“ („Geriau žūti mūšyje, nei regėti mūsų tautos negandas“). Šalia urnos buvo pastatytos dvi skulptūros. Pirmoji – liūdną tėvynę vaizduojanti moteris, virš urnos laikanti lauro vainiką. Antroji skulptūra vaizdavo karžygi su šarvais. Iškilimėse gausiai dalyvavo Vilniuje esančių dalinių kariai ir dalinių štabai, taip pat Vilniaus gvardiečiai kartu su savo vadu L. Gucevičiumi bei „įvairių luomų ir profesijų piliečiai“, o tarp jų ir Lietuvos Tarybos nariai. Šv. Mišias laikė vis tas pats Vilniaus vyskupijos oficialas D. Pilchovskis ir titulinis vyskupas Valentas Volčackis (*Walenty Wolczacki*). Ugningą kalbą pasakė kunigas, Vilniaus akademijos profesorius M. Karpavičius. Po pamokslų Vilniaus katedros kunigai ir vikarai giedojo bažnytines giesmes ir grojo gedulinga muzika. M. Karpavičiaus pamokslas buvo toks įtaigus ir padarė visiems tokį didelį įspūdį, kad Lietuvos Tarybos sprendimu³⁴ jis buvo publikuotas lenkų, lietuvių kalbomis³⁵ ir skaitomas kariniuose daliniuose bei bažnyčiose.

Kitas bažnytinis renginys Vilniaus vyskupijos kurijos nurodymu įvyko birželio 26 d. Dalyvaujant vyskupijos kapitulai, kunigams ir vienuoliams, taip pat įvairių luomų žmonėms, vyko pamaldos už Respublikos kariuomenės sėkmę ir sukilimo vadą Tada Kosciuską. Po to iškilminga eiseną buvo pereita iš Šv. Jonų bažnyčios į Katedrą prie šv. Kazimiero kapo. Procesijos metu buvo giedamos psalmės ir maldaujama, kad būtų sutriuškintas priešas. Vėliau koplyčioje šv. Mišias laikė naujasis Livonijos vyskupas Jonas Nepomukas Kosakovskis (jis tapo vyskupu po jo giminaičio vyskupo J. K. Kosakovskio mirties). Maldos buvo siejamos su dabartine situacija ir prašoma „lenkų“ šventųjų užtarimo³⁶.

Dar vienos iškilmingos sukilėlių laidotuvės įvyko po sėkmingos Vilniaus gynybos liepos 19–20 dienomis. Jos jau nebuvo tokios puošnios ir preciziškai paruoštos, nes ruoštis nebuvo laiko. Priešas buvo vos už dvejų valandų žygio – Nemežyje. Todėl liepos 21 d., t. y. kitą dieną po sėkmingos gynybos, visose

34 *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 05 21, Nr. 6.

35 *Kazanie na żalobnym obchodzie pamiątki tych obywateli, którzy w dniu Powstania Narodu w Wilnie i w następnym gonieniu nieprzyjaciół życie swe mężnie za wolność i ojczyznę položyli... miane w Wilnie dnia 20 maja 1794. a z rozkazu Rady Narodowej Litewskiej do druku podane*, Wilno: Drukarnia XX Bazyljanów, 1794; Kozonius K. Mykola Karpawicjas Unt gaylinga atprowijima Pagraba už tus Abywatelius, kuriy dyño pasykielima musu Ziames Wylniuw, in: *Tado Kosciuskos sukilimo (1794) lietuviškieji raštai*, [paruošė] J. Tumelis, Vilnius: Žara, 1997, p. 20–38. Pamokslų publikacija dabartine lietuvių kalba: Pamokslas, sakytas Šv. Jonų bažnyčioje Vilniuje 1794 [m.] gegužės 20 dieną gedulingose iškilimėse minint tuos piliečius, kurie tautos sukilimo dieną Vilniuje ir vėliau vydami priešus narsiai paaukojo savo gyvybę už laisvę ir tėvynę, in: Mykolas Pranciškus Karpavičius, *Rinktiniai pamokslai*, parengė Kristina Mačiulytė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003. Prieiga per internetą: http://www.epaveldas.lt/recordText/LNB/C1B0002964269/M.P.Karpavicius_Rinktiniai_pamokslai.pdf?exId=315262&seqNr=5 [žiūrėta 2018 04 18].

36 *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 07 02, Nr. 18.

bažnyčiose buvo giedama *Te Deum Laudamus* ir šaudoma iš patrankų³⁷, o 22 d. vyko iškilmingos laidotuvės³⁸. Tai buvo bene paskutinis didesnis viešas sukilėlių renginys Vilniuje, nes po trijų savaičių, rugpjūčio 12 d., į Vilnių įžengė Rusijos kariuomenė, o sukilėliai, žuvę rugpjūčio 11 d. puolimo metu, jau buvo laidojami be jokių iškilmių.

Taigi apžvelgus sukilėlių renginius Vilniuje galima konstatuoti, kad pirmieji sukilėlių viešieji renginiai vyko vos tik sukilėliai ėmė kontroliuoti padėtį sostinėje. Pavyko rasti informacijos, kad per tris su puse mėnesio Vilniuje vyko bent 10 viešųjų sukilėlių renginių. Visus šiuos renginius sąlygiškai galima skirstyti į pasaulietinius ir religinius. Prie pasaulietinių renginių priskiriami 7 renginiai:

iškilmingi valdžios skelbimai, kurie vyko 1 kartą (Lietuvių tautos sukilimo akto paskelbimas ir vieša priesaika);

kariniai paradai – 2 kartus (Vilniaus gvardijos ir Vilniaus vaivadijos pajėgų);

minėjimai – 1 kartą (Gegužės 3 d. konstitucijos minėjimas);

viešos bausmės – 3 kartus.

Pasaulietiniai sukilėlių renginiai gana tampriai susiję su Bažnyčia, nes dažnai užbaigiami religiniu akcentu, dažniausiai šv. Mišiomis.

Dėl religinių renginių svarbu paminėti, kad Vilniaus vyskupijos kurija palaikė sukilimą, siuntė dvasininkus į sukilimo vadovybės organizuojamus renginius ir pati juos iniciavo. Katalikų bažnyčia surengė dvi iškilmingas sukilėlių laidotuves ir vieną kartą – iškilmingas šv. Mišias su procesija.

Daugiausiai, t. y. pusė, pasaulietinių ir religinių sukilėlių renginių įvyko gegužės mėnesį.

Svarbiausiose renginiuose, tokiuose kaip Tautos sukilimo akto paskelbimas, iškilmingos sukilėlių laidotuvės, neskaičiuojant minios visų luomų žmonių, dalyvaudavo Lietuvos Tarybos nariai, visų rangų katalikų dvasininkai, Vilniaus akademijos senato nariai ir profesoriai, karininkai. Miesto magistrato nariai minimi retai, tačiau tai gali būti todėl, kad dauguma jų dar priklausė ir kitoms sukilėlių institucijoms. Mažesniuose renginiuose dalyvaudavo visų minėtų institucijų atstovai.

Pasaulietiniai sukilėlių renginiai buvo rengiami po atviru dangumi – Rotušės aikštėje ir kariuomenės stovyklos aikštėje, tikriausiai, netoli Pohuliankos, o pagrindiniai bažnytiniai renginiai vyko Šv. Jonų bažnyčioje.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra:

Gazeta Narodowa Wileńska, 1794.

Mykolas Pranciškus Karpavičius, *Rinktiniai pamokslai*, parengė Kristina Mačiulytė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidykla, 2003.

37 Z Wilna w poniedziałek Dnia 21. Lipca (spaudinys), Biblioteka Narodowa, MF 35345.

38 *Gazeta Narodowa Wileńska*, 1794 07 23, Nr. 24.

Kazanie na żalobnym obchodzie pamiątki tych obywateli, którzy w dniu Powstania Narodu w Wilnie i w następnym gonieniu nieprzyjaciół życie swe mężnie za wolność i ojczyznę položyli... miane w Wilnie dnia 20 maja 1794. a z rozkazu Rady Narodowej Litewskiej do druku podane, Wilno: Drukarnia XX Bazyljanów w Wilnie, 1794.

Kościół katolicki a powstanie kościuszkowskie. Wybór źródeł, [oprac. Andrzej Woltanowski], Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji, 1995.

Tado Kosciuskos sukilimo (1794) lietuviškieji raštai, [parengė] Juozas Tumelis, Vilnius: Žara, 1997.

Balaišytė Lina, „Laimingos revoliucijos“ šventės: apie Gegužės 3-iosios konstitucijos metines Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, in: *Menotyra*, 2017, t. 24, Nr. 4, p. 260–273.

Balaišytė Lina, Visuomenės permainų ženklai XVIII a. antrosios pusės išklmėse, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 3: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Iššūkiai. Laimėjimai. Netektys*, sudarytoja Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2016, p. 108–126.

Dolinskas Vydas, *Simonas Martynas Kosakovskis. Politinė ir karinė veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1763–1794*, Vilnius: Vaga, 2003.

Glemža Liudas, Kauno rotušės iliuminacijos, in: *Kauno senamiesčio istorijos*. Prieiga per internetą: <http://kaunosenamiestis.auc.lt/lt/paieska/objektas/1714/kauno-rotuses-iliuminacijos> [žiūrėta 2018 04 18].

Kiaupa Zigmantas, Švenčianti Stanislovo Augusto valdymo laikų Lietuva, in: *Viešosios ir privačiosios erdvės XVIII amžiaus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, sudarytoja Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2008, p. 149–160.

Mościcki Henryk, *General Jasiński i powstanie kościuszkowskie*, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1917.

Ozouf Mona, *La fête révolutionnaire 1789–1799*, Paris: Gallimard, 1976.

Sulek Zdzisław, *Sprzysiężenie Jakuba Jasińskiego*, Warszawa: Wydawnictwo Ministerium Obrony Narodowej, 1982.

Szyndler Bartłomiej, *Powstanie kościuszkowskie 1794*, Warszawa: wydawnictwo Ancher, 2001.

EDUARDAS BRUSOKAS – istorijos magistras, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Numizmatikos skyriaus rinkinių saugotojas. Mokslinių interesų kryptys – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karybos istorija, XVIII a. Lietuvos istorija.

Elektroninis paštas eduardasbr@gmail.com

PUBLIC EVENTS HELD BY THE REBELS OF 1794

EDUARDAS BRUSOKAS

M. K. Čiurlionis National Museum of Art

A public event, whichever kind it may be – entertaining, educational, educative, and formative, strengthens and rallies individuals into community, amplifying mutual ties, shaping and engraving common values. Such events allow each and every one to feel a part of a larger common action or undertaking.

First public events after the insurgence of 1794 took place right after the capital fell under control of the rebels. In three and a half months Vilnius saw at least ten public events of the rebels. All these events could be divided into secular and religious. Seven of those event could be considered secular: solemn pronouncements of the government – 1 (announcement of the Act of Insurgence and a public oath); military parades – 2 (Vilnius Guards and armed forces of Vilnius voivodeship); commemorations – 1 (commemoration of the Constitution of 3 May 1791); public punishments (three times).

Secular events by the rebels were quite closely linked to the church, since often they were concluded with some religious note, usually a mass. Speaking of religious events it is important to note that the Curia of Vilnius bishopric supported the insurgence, and commissioned clergy to attend events organized by the leadership of the insurgence, initiating such events as well. Roman Catholic Church held two solemn burials of the rebels and a one solemn mass with a procession.

Most (i.e. half) of the secular and religious events of the rebels took place in May. In the most important events, such as announcement of the Act of Insurgence or solemn burial of rebels, in addition to the crowds from all social levels members of the Council of Lithuania, clergy of all ranks, members of the Senate of Vilnius University and professors, and army officers participated as well. Members of the city magistrates are mentioned less frequently, and it might be the case that most of them also belonged to other institutions of the rebels. Smaller events were attended by representatives of all aforementioned institutions.

Secular events were held under open sky – city hall square and the square of military campus, possibly not far from Pohulianka, whereas major church events took place in the Church of St Johns.

Keywords: 1794 insurgence, insurgence of Tadeusz Kościuszko, public events, Church of St Johns, city hall square, Pohulianka.